

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย ผลกระทบจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำเสนอสรุปผลการวิจัยที่สำคัญ เป็น 3 ข้อ ได้แก่ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาผลกระทบจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553

1.1.2 เพื่อศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553

1.1.3 เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขนโยบายการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี

1.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ได้แก่ ข้าราชการที่รับผิดชอบงานศูนย์เยียวยาระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ต่อข้าราชการที่เกี่ยวข้องและปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือเยียวยาทั้งในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ จำนวน 13 คน ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา จำนวน 12 คน ผู้ได้รับผลกระทบ จำนวน 2 คน รวมจำนวน 27 คน โดยมีแนวการสัมภาษณ์ สอบถามความคิดเห็นผลกระทบจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง โดยการวิเคราะห์จะออกมาในรูปเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และนำเอาทฤษฎีมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 ข้อ 1 ผลกระทบจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับ

ผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553

จังหวัดปัตตานี เป็นหนึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเหตุที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะจำเพาะของสภาพปัญหา ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติในลักษณะพิเศษอันเนื่องมาจากพื้นฐานทางด้านโครงสร้างสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี สังคมและวัฒนธรรม ศาสนาและภาษา ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นสังคมมุสลิมที่มี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่แตกต่างกับศาสนาอื่นทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

สถานการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน จากสถานการณ์ความรุนแรงดังกล่าวทำให้ รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว จึงได้กำหนดเป็นนโยบายสำคัญโดยมีเป้าหมายที่ต้องการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบและครอบครัวอย่างเร่งด่วน และพอเพียง ให้สามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุขและมั่นคง โดยกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบฯ ที่นำเสนอโดยคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้แบ่งผู้ได้รับผลกระทบออกเป็นประเภทต่างๆ และนโยบายดังกล่าวได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา

จากการวิจัยผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานีที่ผ่านมา โดยพิจารณาในด้านการจัดระบบสวัสดิการอย่างยั่งยืน ด้านความมั่นคง ปลอดภัย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชน และด้านการฟื้นฟูจิตใจ มีความเหมาะสมดีอยู่แล้ว ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การแก้ไขปัญหา การใช้ชีวิต การทำงาน ช่วยสร้างพลังใจและความเข้มแข็งในผู้ได้รับผลกระทบด้วยตนเอง มีกลไกให้การช่วยเหลือเยียวยาเกิดขึ้น ซึ่งมีการเยี่ยมบ้าน มีศูนย์เยียวยาฟื้นฟูสุขภาพจิตติดตามประเมินสภาพจิตใจผู้ได้รับผลกระทบ นำไปสู่การช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ได้รับผลกระทบฯ เกิดกำลังใจ

ตลอดจนไม่เป็นภาระต่อสังคมโดยรวม ซึ่งควรกระทำอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะกรณีหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต สมาชิกในครอบครัว ต้องแบกรับภาระทางเศรษฐกิจ เกิดปัญหาด้านสังคมและการปรับตัว ปัญหาทางด้านสุขภาพจิต หากไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องอาจจะก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาเสพติด ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด เป็นต้น ซึ่งการช่วยเหลือเยียวยาเป็นสัญลักษณ์เชิงสันติวิธี ปราศจากการใช้ความรุนแรง เป็นหนทางแห่งมิตรภาพ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติอีกครั้ง

ผลกระทบในการดำเนินยุทธศาสตร์ตามนโยบายการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้ตอบสัมภาษณ์เห็นว่าควรถ่ายโอนภารกิจการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้แก่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนมากยิ่งขึ้น จากเดิมสำนักนายกรัฐมนตรี รวมทั้งควรใช้กฎหมายพิเศษที่ลงโทษผู้ก่อความไม่สงบได้ทันต่อเหตุการณ์ ในการต่อสู้แย่งชิงมวลชนเป็นความท้าทายต่อบุคลากรผู้ทำงานเยียวยา และนำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนระบบบริการ ด้วยกฎเกณฑ์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ประสบเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความซับซ้อนทั้งในด้านระเบียบการต้องประสานหลายหน่วยงาน และหลังจากน่านโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ

มุมมองด้านบวก เห็นว่าเป็นนโยบายที่ส่งผลทางด้านสังคมจิตวิทยาอย่างสูง รัฐได้ช่วงชิงจิตวิทยามวลชนทำให้ผู้ได้รับผลกระทบเห็นว่าทางราชการไม่ทอดทิ้ง มุ่งสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ให้ผู้คนสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้ เนื่องจากการไม่เลือกปฏิบัติจากภาครัฐ ซึ่งได้เยียวยาทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นประชาชนเจ้าหน้าที่ หรือญาติผู้ก่อความไม่สงบ อีกทั้งไม่แบ่งแยกศาสนา ทั้งพุทธ และอิสลาม ส่งผลให้ประชาชนเข้าใจว่ารัฐดูแลอย่างเสมอภาคและทั่วถึง นโยบายช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบฯ ทำให้เกิดความรู้สึกต่อภาครัฐดีกว่าเดิมขณะที่สถานการณ์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นมาตรการในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบฯ ในลักษณะที่แก้ไขปัญหาคความเดือดร้อน บำบัดรักษา ทดแทนฟื้นฟู จึงเป็นการลดความรู้สึกกดดัน เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ที่มีผู้ที่ให้ความเห็นใจ และร่วมแบ่งปันปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว เกิดความไว้วางใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของทางราชการ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจจากภาครัฐ เห็นถึงความใส่ใจต่อภาครัฐที่มีต่อพี่น้องประชาชน ลดความเกลียดชัง การสะสมความกังแค้น ทำให้ฝ่ายตรงกันข้ามเสียมวลชน ประชาชนให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาภัยกับภาครัฐมากขึ้นเป็นลำดับภาครัฐสามารถสร้างเครือข่ายการข่าวในพื้นที่ เป็นบทบาทที่เข้ามาเพื่อสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน

ด้านลบมองว่า ภาครัฐต้องใช้เงินมหาศาลในการให้ความช่วยเหลือเยียวยา ซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ผู้ได้รับผลกระทบต้องการเป็นบุคคลพิเศษที่รัฐบาลต้องโอบอุ้ม ดูแลตลอดเวลา มีสิทธิพิเศษที่มากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับผลกระทบฯ ภาครัฐมองว่าทุกเหตุการณ์ที่เกิดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเหตุการณ์เกิดจากกลุ่มผู้ก่อการร้ายทั้งสิ้น ซึ่งในความจริงแล้วบางเหตุการณ์เกิดจากยาเสพติด, ขัดแย้งส่วนตัว, โจรกรรม ฯลฯ แต่ภาครัฐเน้นนโยบายการช่วยเหลือแบบปูพรมจึงเป็นการสนับสนุนแก่ผู้ก่อเหตุความไม่สงบทางอ้อม และมีการมองจากผู้นำภาคประชาชนว่าเกิดการทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการ ทำให้มีผู้สร้างสถานการณ์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

จะเห็นได้ว่าการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบจึงเป็นนโยบายที่รัฐบาลทุกสมัยต้องกำหนดคนนโยบายช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ดีต่อรัฐ มีความสัมพันธ์เชิงบวกมากที่สุด และสร้างมวลชนให้มาอยู่ฝ่ายรัฐมากที่สุด เพื่อผลในระยะยาวที่จะลดความรุนแรงของปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3.2 ข้อ 2 ปัจจัยเกื้อหนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553

1) ปัจจัยเกื้อหนุน

ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553 ได้แก่ วิธีปฏิบัติและหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเหมาะสมดีแล้ว การช่วยเหลือมีความสะดวก รวดเร็ว ไม่ซับซ้อน ณ One Stop Service ที่ศูนย์เยียวยาระดับอำเภอ และการช่วยเหลือเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ประชาชนมีความเชื่อมั่น ขจัดเงื่อนไขความไม่เป็นธรรม เนื่องจากการพิจารณาให้ความช่วยเหลือเยียวยา จะปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน หากมีพฤติกรรมที่น่าสงสัยซึ่งคณะกรรมการ 3 ฝ่ายให้การรับรอง รวมทั้งพื้นที่จังหวัดปัตตานีชุมชนมีความสามัคคี มีเอกภาพในชุมชน มีผู้นำทางความคิด (โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม) กระบวนการทางศาสนาช่วยเกื้อหนุนในการช่วยเหลือเยียวยา โดยผู้นำทางศาสนาจะต้องทำหน้าที่ชี้แนะกับเด็กมากขึ้นกว่าเดิม คนในชุมชนใช้ชีวิตแบบพอเพียง มัธยัสถ์ การหมุนเวียนเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบมีการรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือ ให้อำนาจใจซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือกับภาครัฐอย่างดียิ่ง

2) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553 ได้แก่ การช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการลงความเห็นของแพทย์เพื่อแบ่งระดับการบาดเจ็บนั้น มีผลต่อการได้รับเงินช่วยเหลือเยียวยาที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงอาจมีความเห็นต่างกันได้ ในหลายกรณีที่ใช้ระยะเวลาบาดเจ็บในการรักษาแล้วจะมีความคลุมเครือ และหลักเกณฑ์เงินช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะได้รับช่วยเหลือเยียวยาที่ดีกว่าประชาชนทั่วไป และที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สืบเนื่องจาก เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งความหวาดกลัว ความหวาดระแวง และความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ของทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งที่เป็นปัจเจกและความไม่ไว้วางใจต่อบางหน่วยงานของรัฐ ระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างประชาชนในสังคมใหญ่ของประเทศกับประชาชนในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับนักสิทธิมนุษยชนและนักสันติวิธี ตลอดจนหน่วยงานรัฐด้วยกันเอง โดยเฉพาะด้านหนึ่งความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในสังคมก็เป็นปัจจัยสำคัญ

องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ-สังคมของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้รับการพัฒนาหรือสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเพียงพอจึงเกิดความล้าหลังกว่าจังหวัดอื่นๆ และประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากสภาพสังคม วัฒนธรรมของพื้นที่ได้พ่วงเอาไว้และสอดคล้องกับผู้ควบคุมงบประมาณและนโยบายการพัฒนาพื้นที่เป็นคนของรัฐบาลกลางเป็นส่วนใหญ่ที่มีฐานคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การมอบนโยบายหน่วยงานส่วนกลางของภาครัฐยังขาดข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ จึงเกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมกับการคงอยู่ในวิถีวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ความแตกต่างทางสภาพสังคม บริบทของสังคม ประชาชนพึ่งพาภาคการเกษตร แต่ขาดการพัฒนากระบวนการผลิต หรือทักษะการสร้างมูลค่าเพิ่ม ขาดนวัตกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ควรใช้กระบวนการทางศาสนาควรเกื้อหนุนในการช่วยเหลือเยียวยา อีกทั้งภาครัฐมีการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานที่รับผิดชอบและบุคลากรงานช่วยเหลือเยียวยาบ่อย แม้รัฐบาลลงมามากมหาศาลแล้ว ประชาชนในพื้นที่แทบจะไม่ได้รับการพัฒนามากขึ้นเลย การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นไม่ใช่เพื่อการลดเชื้อไฟอันอุดมให้น้อยที่สุดเท่านั้น แต่แท้จริงก็เพื่อความมีความสุขของประชาชนทุกหย่อมหญ้าในอันที่จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขภาวะบนฐานชีวิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง ซึ่งยังเป็นความมุ่งหวังที่ยังยาวไกล

1.3.3 ข้อ 3 เสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขนโยบายการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี

ฝ่ายการเมืองสนับสนุนนโยบายความสมานฉันท์ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” อย่างจริงจัง และมีความต่อเนื่องรวมทั้งการสร้างความจริงใจให้เกิดความมั่นคง มั่นใจในการดำเนินงาน เพื่อให้การช่วยเหลือเยียวยาเป็นระบบและต่อเนื่องควรให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เป็นองค์กรหลักในการช่วยเหลือ ควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติด้านการเยียวยาให้เกิดความเป็นธรรม เท่าทันและสอดคล้องกับสภาพปัญหาจริง ให้ผู้ได้รับผลกระทบเข้าถึงการช่วยเหลือเยียวยาได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และคำนึงหลักมนุษยธรรม ประโยชน์สูงสุดของผู้ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ รวดเร็ว ทั้งถึง เสมอภาค และไม่เลือกปฏิบัติ สำหรับครอบครัวที่ไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐ ให้รัฐแสวงหาแนวทางหรือช่องทางอื่นในการให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม โดยเฉพาะทุนการศึกษาสำหรับเด็ก ควรมีการประชาสัมพันธ์ หาแนวทาง วิธีการและกลไกที่จะเยียวยากันภายในชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องร่วมกันคิด เร่งรัดจัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและความยั่งยืนขึ้นอย่างแท้จริง สร้างเครือข่ายการช่วยเหลือกันเองในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภาคราชการในชุมชน ผู้นำศาสนา โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทมากขึ้นทั้งในแง่ภาระหน้าที่ต่อคนในท้องถิ่นของตนเอง การสนับสนุนงบประมาณ และการประสานข้อมูลระหว่างอำเภอกับจังหวัดและท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เพื่อก้าวสู่ความพยายามในการส่งเสริมการพึ่งตนเองของผู้สูญเสียให้สามารถยืนด้วยตนเองได้อย่างมั่นคง การมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือให้เขาพ้นทุกข์ ทำให้งานเยียวยาอยู่เหนือความขัดแย้ง เข้ากันได้กับทุกฝ่าย ไม่กลายเป็นประเด็นทางการเมือง

2. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “ผลกระทบจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553” ผู้วิจัยได้นำผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้าราชการที่เกี่ยวข้องและปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือเยียวยาทั้งในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำศาสนา และผู้ได้รับผลกระทบซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ข้าราชการที่รับผิดชอบงานศูนย์เยียวยาระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำศาสนา และผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่ผ่านมา โดยพิจารณาในด้านการจัดระบบสวัสดิการ ด้านความมั่นคง

ปลอดภัย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชน และด้านการฟื้นฟูจิตใจ ว่ามีความเหมาะสมดีอยู่แล้ว ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การแก้ไขปัญหา การใช้ชีวิต การทำงาน ช่วยสร้างพลังใจและความเข้มแข็งในผู้ได้รับผลกระทบด้วยตนเอง มีกลไกให้การช่วยเหลือเยียวยาเกิดขึ้น ซึ่งมีการเยี่ยมบ้าน มีศูนย์เยียวยาฟื้นฟูสุขภาพจิตติดตามประเมินสภาพจิตใจผู้ได้รับผลกระทบ นำไปสู่การช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ได้รับผลกระทบฯ เกิดกำลังใจ ตลอดจนไม่เป็นภาระต่อสังคมโดยรวม ซึ่งควรกระทำอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะกรณีหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต สมาชิกในครอบครัว ต้องแบกรับภาระทางเศรษฐกิจ เกิดปัญหาด้านสังคมและการปรับตัว ปัญหาทางด้านสุขภาพจิต หากไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องอาจจะก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหา ยาเสพติด ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด เป็นต้น ซึ่งการช่วยเหลือเยียวยาเป็นสัญลักษณ์เชิงสันติวิธี ปราศจากการใช้ความรุนแรง เป็นหนทางแห่งมิตรภาพ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติอีกครั้ง

ผลการศึกษา สอดคล้องกับ ความคิดว่าด้วยนโยบายสาธารณะของ ชีมา และ รอนดิเนล (Cheema and Rondinelli, 1967 : 44-53) ที่กล่าวว่า นโยบายสาธารณะ คือ แนวทางปฏิบัติที่รัฐบาลหรือกลไกของรัฐได้กำหนดขึ้นโดยเจตนาเพื่อแก้ปัญหา นอกจากนี้ นโยบายสาธารณะยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดสรรคุณค่าด้านต่างๆ ของสังคมที่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นไปเพื่อสังคมส่วนรวม เมื่อมองในแง่นี้ ความหมายของนโยบายสาธารณะถูกสร้างเพื่อผลประโยชน์แก่มวลสมาชิกในประชาคมการเมืองทุกคนและ/หรือ ให้ประโยชน์แก่ประชาคมโดยส่วนรวม ประโยชน์ที่ว่านี้อาจเป็นประโยชน์ปัจจุบัน หรือเป็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตก็ได้ สมาชิกแต่ละคนในประชาคมอาจจะได้รับผลประโยชน์เช่นนั้นเท่ากันหรือไม่ก็ได้ คำว่า ผลประโยชน์ในความหมายที่กว้างที่สุดหมายถึงสิ่งใดก็ตามที่นำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของบุคคล อย่างไรก็ตาม คำนิยามดังกล่าวอาจทำให้ไม่สามารถเข้าใจเรื่องผลประโยชน์สาธารณะเพิ่มขึ้นได้มากนัก ผลประโยชน์หรือความอยู่ดีมีสุข

สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง สภาพชีวิต ความต้องการและการได้รับการเยียวยาในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบจังหวัดนราธิวาส : กรณีศึกษาในอำเภอตากใบ และ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ของศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ (2553 : บทสรุปผู้บริหาร) ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการที่ประสงค์ได้รับความช่วยเหลือเร่งด่วนที่สุด คือ ด้านการเงิน รองลงมาคือ ทุนการศึกษาของบุตร ประกอบอาชีพหรือทุนอาชีพ และการเยียวยาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการช่วยเหลือด้านการเงินจากหน่วยงานต่างๆ แต่ก็เป็นเพียงการช่วยเหลือในช่วงต้นเท่านั้น ส่วนความช่วยเหลือในระยะยาวที่ยั่งยืนนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อให้ครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบสามารถที่จะพึ่งตนเอง และสามารถบรรเทาเบาบางปัญหาที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ ผลการสำรวจยังพบว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้อง สามารถให้ความช่วยเหลือด้านการเงินครอบคลุมถึงร้อยละ 96.3 ของผู้ประสบเหตุก็ตาม แต่ความต้องการความช่วยเหลือด้านการเงินนี้ ก็ยังคงเป็นความต้องการในอันดับแรก ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวผู้ประสบเหตุ โดยเฉพาะกลุ่มสตรีหม้ายและเด็กกำพร้า ที่บางส่วนยังไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ การช่วยเหลือด้านการเงินที่ได้รับจึงเป็นเพียงการบรรเทาความทุกข์ในเบื้องต้นเท่านั้น ดังนั้น การช่วยเหลือที่ยั่งยืนคือ การให้กลุ่มสตรีเหล่านี้สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ ดังจะเห็นได้จากความต้องการรับความช่วยเหลือด้านอาชีพหรือมีงานทำเป็นความต้องการในลำดับต้นๆ เช่นกัน

สอดคล้องกับโครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่และแนวทางการเยียวยาครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี ของ ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2550 : บทคัดย่อ) พบว่า ผู้ได้รับผลกระทบโดยส่วนใหญ่มีหนี้สิน (ก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์) มีประมาณ 60,000 บาท ต่อครอบครัว ผู้ประสบเหตุส่วนใหญ่ประสบปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รองลงมาคือ ด้านการเงิน และสุขภาพจิต ดังจะเห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวนี้ เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับความมั่นคง ตามด้วยปัญหาด้านเศรษฐกิจ และปัญหาสุขภาพจิตของผู้ประสบเหตุและสมาชิกในครอบครัวตลอดจนญาติพี่น้องในชุมชนตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการประชุมเวทีประชาคมสตรีที่ได้รับผลกระทบ โดย สอ.บต. ร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนราธิวาสที่ได้จัดประชุม วันที่ 9 กันยายน 2550 สรุปปัญหาของผู้ได้รับผลกระทบ พบว่า ขาดรายได้และมีรายได้ไม่เพียงพอ ไม่มีงานทำ ขาดเงินทุนการศึกษาบุตร ไม่มีที่อยู่อาศัย และความกลัว และแนวทางแก้ไขที่ก่อให้เกิดเป็นรูปธรรม อยากให้รัฐส่งเสริมด้านอาชีพ ติดตามผู้ได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่อง ให้ทุนการศึกษาบุตร สวัสดิการในการรักษาพยาบาล และดูแลผู้สูงอายุ ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้ตอบสัมภาษณ์ต่อผลกระทบจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553 ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติม วงหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือ จากหน่วยงานในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และกระทรวงศึกษาธิการ) โดยมอบหมายภารกิจแต่ละหน่วยงานนั้น ผู้ตอบสัมภาษณ์เห็นว่าควรถ่ายโอนภารกิจการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบ

เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้แก่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนมากยิ่งขึ้น จากเดิมสำนักนายกรัฐมนตรี และส่งเสริมให้แกนนำผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นตัวแทนในกลไกรัฐ ในระดับการตัดสินใจเชิงนโยบายด้านการเยียวยาหรือการพัฒนาใดๆ ต่อผู้หญิงและครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งในระดับชาติและในระดับพื้นที่ เช่น กรรมการ กยต. รวมทั้งควรใช้กฎหมายพิเศษที่ลงโทษผู้ก่อความไม่สงบได้ทันต่อเหตุการณ์ ในการต่อสู้แย่งชิงมวลชนเป็นความท้าทายต่อบุคลากรผู้ทำงานเยียวยา และนำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนระบบบริการ ด้วยกฎเกณฑ์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ประสบเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความซับซ้อนทั้งในด้านระเบียบ การต้องประสานหลายหน่วยงาน และหลังจากน่านโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ

มุมมองด้านบวก เห็นว่าเป็นนโยบายที่ส่งผลทางด้านสังคมจิตวิทยาอย่างสูง รัฐได้ช่วงชิงจิตวิทยามวลชนทำให้ผู้ได้รับผลกระทบเห็นว่าทางราชการไม่ทอดทิ้ง มุ่งสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ให้ผู้คนสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้ เนื่องจากการไม่เลือกปฏิบัติจากภาครัฐ ซึ่งได้เยียวยาทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นประชาชนเจ้าหน้าที่ หรือญาติผู้ก่อความไม่สงบ อีกทั้งไม่แบ่งแยกศาสนา ทั้งพุทธ และอิสลาม ส่งผลให้ประชาชนเข้าใจว่ารัฐดูแลอย่างเสมอภาคและทั่วถึง นโยบายช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบฯ ทำให้เกิดความรู้สึกต่อภาครัฐดีกว่าเดิมขณะที่สถานการณ์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นมาตรการในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบฯ ในลักษณะที่แก้ไขปัญหาคความเดือดร้อน บำบัดรักษา ทดแทนฟื้นฟู จึงเป็นการลดความรู้สึกกดดัน เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ที่มีผู้ให้ความสนใจ และร่วมแบ่งปันปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว เกิดความไว้วางใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของทางราชการ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจจากภาครัฐ เห็นถึงความใส่ใจต่อภาครัฐที่มีต่อพี่น้องประชาชน ลดความเกลียดชัง การสะสมความคับแค้น ทำให้ฝ่ายตรงกันข้ามเสียมวลชน ประชาชนให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาภัยกับภาครัฐมากขึ้นเป็นลำดับภาครัฐสามารถสร้างเครือข่ายการข่าวในพื้นที่ เป็นบทบาทที่เข้ามาเพื่อสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน

ด้านลบ มองว่าภาครัฐต้องใช้เงินมหาศาลในการให้ความช่วยเหลือเยียวยา ซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ผู้ได้รับผลกระทบต้องการเป็นบุคคลพิเศษที่รัฐบาลต้องโอบอุ้ม ดูแลตลอดเวลา มีสิทธิพิเศษที่มากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับผลกระทบฯ ภาครัฐมองว่าทุกเหตุการณ์ที่เกิดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเหตุการณ์เกิดจากกลุ่มผู้ก่อการร้ายทั้งสิ้น ซึ่งในความจริงแล้วบางเหตุการณ์เกิดจากยาเสพติด, ขัดแย้งส่วนตัว, โจรกรรม ฯลฯ แต่ภาครัฐเน้นนโยบายการช่วยเหลือแบบปูพรมจึงเป็นการสนับสนุนแก่ผู้ก่อเหตุความไม่สงบทางอ้อม และมีการมองจากผู้นำภาคประชาชนว่าเกิดการทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการ ทำให้มีผู้สร้างสถานการณ์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับ บทความของ เรืองวิทย์ เกษมสุวรรณ (2550 : 334-337) ที่เห็นว่า นโยบายของรัฐเมื่อนำไปปฏิบัติมักไม่ดีและไม่บรรลุจุดมุ่งหมายดังที่ตั้งใจ การกำหนดนโยบายของรัฐไม่ได้มีการประมาณค่าการนำนโยบายไปปฏิบัติ และไม่มีแรงจูงใจเพียงพอที่จะก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ดังนั้น ข้อเสนอแนะของการศึกษาจึงขอให้รอบคอบและอนุรักษ์ ลดปริมาณการผลิตนโยบาย แต่เพิ่มคุณภาพในการปฏิบัติ เช่น ลดขั้นตอนและจำนวนคนเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติจริง รวมทั้งสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งความรู้ที่ได้จากการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติในแง่การเมืองนี้ ทำให้เห็นว่า ปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติมีมาตั้งแต่ขั้นการกำหนดนโยบายแล้ว เพียงแต่มีปัจจัยอื่นๆอีกมากมายที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลว นักรัฐศาสตร์รุ่นบุกเบิกพยายามพัฒนาตัวแบบเพื่อทำความเข้าใจและใช้วิธีวิจัยเพื่อพัฒนาทฤษฎีตามปกติจะใช้วิธีการพรรณนา ไม่ได้มุ่งปรับปรุงการตัดสินใจหรือออกแบบนโยบายโดยตรง แต่ความรู้ที่ได้จากนักรัฐศาสตร์ก็สามารถนำมาวิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะใหม่ได้เช่นกัน

ประเด็นที่สอง ปัจจัยเกื้อหนุน และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี

ปัจจัยเกื้อหนุน ต่อการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ได้แก่ วิธีปฏิบัติและหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเหมาะสมดีแล้ว การช่วยเหลือมีความสะดวก รวดเร็ว ไม่ซับซ้อน ณ One Stop Service ที่ศูนย์เยียวยาระดับอำเภอ และการช่วยเหลือเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ประชาชนมีความเชื่อมั่น ขจัดเงื่อนไขความไม่เป็นธรรม เนื่องจากการพิจารณาให้ความช่วยเหลือเยียวยา จะปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน หากมีพฤติกรรมที่น่าสงสัยซึ่งคณะกรรมการ 3 ฝ่ายให้การรับรอง รวมทั้งพื้นที่จังหวัดปัตตานีชุมชนมีความสามัคคี มีเอกภาพในชุมชน มีผู้นำทางความคิด (โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม) กระบวนการทางศาสนาช่วยเกื้อหนุนในการช่วยเหลือเยียวยา โดยผู้นำทางศาสนาจะต้องทำหน้าที่ชี้แนะกับเด็กมากขึ้นกว่าเดิม คนในชุมชนใช้ชีวิตแบบพอเพียง มัธยัสถ์ การหมุนเวียนเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบมีการรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือกับภาครัฐอย่างดียิ่ง

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ต่อการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี การช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการลงความเห็นของแพทย์เพื่อแบ่งระดับการบาดเจ็บนั้น มีผลต่อการได้รับเงินช่วยเหลือเยียวยาที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงอาจมีความเห็นต่างกันได้ในหลายกรณีที่ใช้ระยะเวลาบาดเจ็บในการชี้ขาดแล้วจะมีความคลุมเครือ และหลักเกณฑ์เงินช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะได้รับช่วยเหลือเยียวยาที่ดีกว่า

ประชาชนทั่วไป และที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สืบเนื่องจาก เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งความหวาดกลัว ความหวาดระแวง และความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ของทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งที่เป็นปัจเจกและความไม่ไว้วางใจต่อบางหน่วย งานของรัฐ ระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างประชาชนในสังคมใหญ่ของประเทศกับประชาชนในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับนักสิทธิมนุษยชนและนักสันติวิธี ตลอดจนหน่วยงานรัฐด้วยกันเอง โดยเฉพาะด้านหนึ่งความหวาดระแวงและความไม่ไว้วาง ใจซึ่งกันและกันของคนในสังคมก็เป็นปัจจัยสำคัญ

องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ-สังคมของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้รับการพัฒนาหรือสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเพียงพอจึงเกิดความล้าหลังกว่าจังหวัดอื่นๆ และประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากสภาพสังคม วัฒนธรรมของพื้นที่ได้พุ่งเอาไว้และสอดคล้องกับผู้ควบคุมงบประมาณและนโยบายการพัฒนาพื้นที่เป็นคนของรัฐบาลกลางเป็นส่วนใหญ่ที่มีฐานคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การมอบนโยบายหน่วยงานส่วนกลางของภาครัฐยังขาดข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ จึงเกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมกับการคงอยู่ในวิถีวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ความแตกต่างทางสภาพสังคม บริบทของสังคม ประชาชนพึ่งพาภาคการเกษตร แต่ขาดการพัฒนากระบวนการผลิต หรือทักษะการสร้างมูลค่าเพิ่ม ขาดนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ควรใช้กระบวนการทางศาสนาควรเกี่ยวพันในการช่วยเหลือเยียวยา

อีกทั้งภาครัฐมีการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานที่รับผิดชอบและบุคลากรงานช่วยเหลือเยียวยาบ่อย แม้ว่ารัฐบาลลงมาอย่างมหาศาลแล้ว ประชาชนในพื้นที่แทบจะไม่ได้รับการพัฒนามากขึ้นเลย การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นไม่ใช่เพื่อการลดเชื้อไฟอันอุดมให้น้อยที่สุดเท่านั้น แต่แท้จริงก็เพื่อความมีสุขของประชาชนทุกหย่อมหญ้าในอันที่จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีสุขภาวะบนฐานชีวิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง ซึ่งยังเป็นความมุ่งหวังที่ยังยาวไกล

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับคำกล่าวของ นายพลากร สุวรรณรัฐ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี (http://www.singdam.com/south_problem1.htm) ที่กล่าวถึงปัญหาพื้นฐานที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัญหาการก่อการร้าย และปัญหาสังคมจิตวิทยา ได้แก่ อคติ ความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจกัน ทั้งระหว่างประชาชนต่างวัฒนธรรม และประชาชนกับทางราชการ นอกจากนี้ ยังเกิดจากนโยบายบางประการในอดีต และพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไม่เหมาะสมของกลไกรัฐบางส่วน ประกอบกับมีบางฝ่ายต้องการให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงเพื่อใช้เป็นชนวน เป็นเงื่อนไขสังคมนำไปสู่สิ่งที่ตนต้องการ สำหรับปัญหาอื่นๆ นอกเหนือจากนี้แท้จริงแล้วก็ยังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ เพียงแต่ว่าเมื่อมันเกิดขึ้นที่นี่ ก็มีการ

เชื่อมโยงในลักษณะเห็นเหตุเป็นผลกับสองปัญหาหลักดังกล่าว จนทำให้ความรุนแรงของปัญหาเพิ่มขึ้น หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงไปด้วย

สอดคล้องกับคำกล่าวของ นายวิสุทธิ สิงหวรกุล อดีตผู้อำนวยการศูนย์อำนาจการ บริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ เปิดเผยถึงสถานการณ์ความวุ่นวายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วง เดือนมีนาคม 2545 ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบนี้ ถือว่าเป็นปัญหาใหม่ ไม่ใช่ผลตกค้างจาก ประวัติศาสตร์ และมั่นใจว่าข้อมูลทั้งหมดของรัฐบาล ได้วิเคราะห์สถานการณ์ถูกต้องพอสมควร แล้ว โดยปัญหาใหม่เหล่านี้ก็คือ ปัญหาที่เกิดจากภายใน เป็นปัญหาเรื่องของอิทธิพลการสูญเสีย หรือการได้ประโยชน์ของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานในพื้นที่ (ผู้จัดการรายวัน 29 มีนาคม 2545)

ประเด็นที่สาม แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขนโยบายการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับ ผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ฝ่ายการเมืองสนับสนุนนโยบายความสมานฉันท์ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” อย่างจริงจัง และมีความต่อเนื่องรวมทั้งการสร้างความจริงใจให้เกิดความมั่นคง มั่นใจในการดำเนินงาน เพื่อให้ การช่วยเหลือเยียวยาเป็นระบบและต่อเนื่องควรให้ศูนย์อำนาจการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เป็นองค์กรหลักในการช่วยเหลือ ในส่วนวิธีปฏิบัติในการช่วยเหลือเยียวยาต้องทำอย่าง จริงจัง จริงใจ มีความเสมอภาคและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย และไม่เลือกปฏิบัติ สำหรับครอบครัวที่ ไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐ ให้รัฐแสวงหาแนวทางหรือช่องทางอื่นในการให้ความช่วยเหลือตาม ความเหมาะสม โดยเฉพาะทุนการศึกษาสำหรับเด็ก ควรมีการประชาสัมพันธ์ หาแนวทาง วิธีการ และกลไกที่จะเยียวยากันภายในชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องร่วมกันคิดเร่งรัดจัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดความ ต่อเนื่องและความยั่งยืนขึ้นอย่างแท้จริง สร้างเครือข่ายการช่วยเหลือกันเองในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ภาคราชการในชุมชน ผู้นำศาสนา โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทมากขึ้นทั้ง ในแง่ภาระหน้าที่ต่อคนในท้องถิ่นของตนเอง การสนับสนุนงบประมาณ และการประสานข้อมูล ระหว่างอำเภอกับจังหวัดและท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เพื่อก้าวสู่ความพยายามในการส่งเสริมการพึ่งตนเองของผู้สูญเสียให้สามารถยืนด้วยตนเองได้อย่าง มั่นคง การมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือให้เขาพ้นทุกข์ ทำให้งานเยียวยาอยู่เหนือความขัดแย้ง เข้ากันได้กับ ทุกฝ่าย ไม่กลายเป็นประเด็นทางการเมือง

ผลการศึกษาสามารถนำทฤษฎีระบบ (System Theory) ของ เรืองวิทย์ เกษมสุวรรณ (2550 : 11) มาศึกษาขยาย โดยมองกระบวนการนโยบายทั้งหมดก็จะทำให้เห็นจุดเริ่มต้น จุดที่อยู่ ตรงกลาง และผลขั้นสุดท้าย รวมทั้งกระบวนการย้อนกลับ และสภาพแวดล้อม ซึ่งจะทำให้เข้าใจ มิติต่างๆ ของนโยบายมากขึ้น มองนโยบายเป็นปฏิสัมพันธ์ของการกระทำที่ต้องพึ่งพิงกัน ซึ่งเกิด ขึ้นอยู่ตลอดเวลาและมีแนวโน้มที่จะเผชิญกับความตึงเครียดจากสภาพแวดล้อมของนโยบาย เช่น

ความสัมพันธ์ได้ตอบกันระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ เหตุการณ์ความรุนแรง สถานการณ์ความไม่สงบ ความหวาดระแวงต่อภาครัฐ ความเดือดร้อนของผู้ได้รับผลกระทบ (Demand) ประชาชนให้ความร่วมมือต่อภาครัฐ (Support) ระบบการเมือง (Political System) คือ การตัดสินใจของรัฐบาล ปัจจัยนำออก (Output) ยุทธศาสตร์การช่วยเหลือจากรัฐบาล กับผลย้อนกลับ (Feedback) ได้แก่ ความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งกระทบต่อการอยู่รอดของสังคมโดยรวม สร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นศรัทธาต่อภาครัฐ การลดความหวาดระแวงของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งเป็นการช่วงชิงจิตวิทยามวลชนมาอยู่ฝ่ายรัฐ ส่งผลต่อการลดเหตุการณ์ความรุนแรง และทั้งหมดนี้เป็นระบบที่ได้รับอิทธิพลสภาพแวดล้อมภายนอก (Environment) คือ ระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งนานาชาติ

จากการดำเนินยุทธศาสตร์ช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ สอดคล้องกับแนวทางการแก้ปัญหาของ นายพลเอก สุวรรณรัฐ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี, (http://www.singdam.com/south_problem1.htm) ที่กล่าวว่า นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ : จุดเริ่มต้นการแก้ไขปัญหา อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ดี การลงผิด ลงถูก และบทเรียนจากในอดีต ก็ได้นำมาสู่การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยได้มีการกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2521 เพื่อเป็นกรอบให้ทุกหน่วยงานถือปฏิบัติในการแก้ปัญหาพื้นที่แห่งนี้อย่างเป็นทางการ โดยเน้นหนักเรื่อง การรักษาความสงบเรียบร้อย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการพูดและการใช้ภาษาไทย เมื่อนโยบายฯ ฉบับแรก ใช้ไปได้ประมาณ 10 ปี ก็ได้มีการประกาศใช้นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฉบับที่ 2 ในช่วงปี 2531-2536 ซึ่งมี “หัวใจ” อยู่ ที่การแก้ปัญหาสังคมจิตวิทยาการเมืองการปกครอง โดยการส่งเสริมบทบาทของผู้นำศาสนา และผู้นำท้องถิ่น ให้เป็น “สะพานเชื่อม”

นโยบายการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดปัตตานีดังกล่าว มีหลักประกันในระดับหนึ่งซึ่งฝ่ายการเมืองจะต้องให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความรุนแรงและก่อให้เกิดความสูญเสียมาอย่างยาวนาน ซึ่งส่งผลให้มีเด็กกำพร้าและสตรีหม้ายเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกวัน เป็นอีกวิธีแก้ไขปัญหาด้านเหตุการณ์ความรุนแรงโดยวิธีสมานฉันท์ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ไว้วางใจและให้ความร่วมมือกับภาครัฐ ในการพัฒนาพื้นที่ให้ทัดเทียมกับพื้นที่อื่นของประเทศต่อไป

3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผลทางการเมืองจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 เพื่อให้การช่วยเหลือเยียวยาเป็นระบบและต่อเนื่องควรให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เป็นองค์กรหลักในการช่วยเหลือเนื่องจากสามารถแจ้งปัญหาความต้องการได้สะดวก ไม่ซับซ้อน และ ศอ.บต. ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกับผู้ได้รับผลกระทบมากกว่าสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ตั้งอยู่ในส่วนกลาง รวมทั้ง ศอ.บต. เป็นที่ที่ประชาชนในพื้นที่คาดหวังว่าจะสามารถใช้ “ยุทธศาสตร์” นำความสงบมาสู่พื้นที่ชายแดนใต้ได้ ประชาชนในพื้นที่สามารถมีส่วนร่วมในการปรับปรุงนโยบายให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการ

3.1.2 รัฐสนับสนุนนโยบายสร้างสมานฉันท์ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” อย่างจริงจัง และมีความต่อเนื่องรวมทั้งการสร้างความจริงใจให้เกิดความมั่นคง มั่นใจในการดำเนินงาน กิจกรรมการช่วยเหลือเยียวยา มีการบูรณาการทุกภาคส่วนลงมา ช่วยอย่างจริงจัง โดยการเข้าถึงผู้สูญเสีย ขอมรับความคิดเห็นและตอบปัญหาความมั่นคง สนับสนุนโครงการส่งเสริมอาชีพอย่างเป็นรูปธรรมให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3.1.3 รัฐควรเปิดโอกาสให้ผู้ได้รับผลกระทบฯ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องและปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือเยียวยา กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และแกนนำผู้ได้รับผลกระทบ มีส่วนร่วมหรือเป็นตัวแทนในกลไกรัฐ ในระดับการตัดสินใจเชิงนโยบายด้านการเยียวยาหรือการพัฒนาใดๆ ตลอดจนครัวผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งในระดับชาติและในระดับพื้นที่

3.1.4 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้นทั้งในแง่ภาระหน้าที่ต่อคนในท้องถิ่นของตนเอง การสนับสนุนงบประมาณ และการประสานข้อมูลระหว่างอำเภอกับจังหวัดและท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด และมีงบประมาณเป็นของตัวเอง น่าจะช่วยเหลือได้เยอะ ถ้ารู้ว่ามีคนในพื้นที่ของเราได้รับผลกระทบ ก็ต้องคิดโครงการเข้าไปช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นให้สามารถอยู่ในพื้นที่อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แม้จะขาดผู้นำไปก็ตาม

3.1.5 รัฐควรกำหนดนโยบายการติดตามและประเมินผลการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

3.1.6 รัฐควรให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายการส่งเสริมการศึกษา ด้านการมีงานทำและการมีรายได้ และด้านที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบและทายาท

3.1.7 รัฐควรกำหนดนโยบายการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือเยียวยาด้านการจัดระบบสวัสดิการอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับผู้ได้รับผลกระทบ โดยครอบคลุมมิติการพัฒนาการติดตาม และการประเมินผล

3.1.8 มีกฎหมายพิเศษในการพิจารณาคดีที่สามารถเอาตัวผู้ก่อความไม่สงบมาลงโทษตามกฎหมาย ซึ่ง ป.วิอาญาปัจจุบันยังมีช่องโหว่ และไม่ทันสมัยในการใช้กฎหมายเพื่อลงโทษผู้ก่อความไม่สงบ ควรใช้กฎหมายพิเศษที่ลงโทษผู้ก่อความไม่สงบได้ทันต่อเหตุการณ์

3.2 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

3.2.1 ปรับบริการเป็นเชิงรุก เยี่ยมเยียนบ้านผู้ได้รับผลกระทบมากขึ้น ให้ผู้นำเข้ามามีส่วนร่วม นักพรต นักบวช ทำหน้าที่คล้ายจิตแพทย์มีทักษะในการดูแลผู้ได้รับผลกระทบ

3.2.2 ควรลดขั้นตอนในการให้ความช่วยเหลือ โดยให้ผู้ได้รับผลกระทบได้รับโดยตรง โดยเฉพาะขั้นตอนของการพิจารณาการช่วยเหลือในเรื่องทรัพย์สิน

3.2.3 ให้ภาครัฐมีการประสานงานกันในการทำงานมากกว่านี้ เพราะมีการทำงานซ้ำซ้อน ไม่เป็นระบบ

3.2.4 การส่งเสริมด้านอาชีพควรให้มีความหลากหลายตามความถนัด และความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบ มีการหาตลาดรองรับด้วย มิใช่ตามความต้องการและความสะดวกของหน่วยงานมากกว่า

3.2.5 สำหรับเจ้าหน้าที่รัฐที่สูญเสียควรได้รับการเยียวยา โดยคำนวณระยะเวลาที่เสียในการรับราชการและการเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัว

3.2.6 การจัดประชุมกับผู้นำชุมชนในแต่ละครั้ง ควรเพิ่มเรื่องผู้ได้รับผลกระทบในวาระการประชุมบ้าง เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้กลับไปให้ความดูแลอย่างต่อเนื่อง ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารท้องถิ่น เห็นอกเห็นใจผู้ที่ได้รับความสูญเสีย ตระหนัก ใส่ใจ และรับรู้สร้างความเข้าใจในชุมชน พยายามดูแลทุกข์สุข สร้างกำลังใจ รวมทั้งให้ทุกคนในชุมชนได้สร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุน

3.2.7 ควรดำเนินการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา และเปิดช่องทางให้เข้าถึงบริการสวัสดิการอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

3.2.8 เจ้าหน้าที่รัฐควรมีความความซื่อตรง เสมอภาค สุจริต และมีคุณธรรม เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจวินิจฉัยว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์หรือไม่ ต้องวินิจฉัยจากข้อมูลพยานหลักฐานและความเป็นธรรม เพราะเป็นพื้นฐานในการสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นและได้

สร้างการยอมรับจากสังคม การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับรู้ ตระหนักและให้ความสำคัญกับการร่วมกันช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ จะช่วยให้การดำเนินยุทธศาสตร์ด้านนี้ประสบความสำเร็จได้

3.2.9 เจ้าหน้าที่รัฐควรมีจิตใจให้บริการ ความเห็นอกเห็นใจ ความรวดเร็ว เนื่องจากผู้อยู่ในทุกข้อมต้องการความช่วยเหลืออย่างรวดเร็ว คุณาติมิตร อย่างเข้าใจ และมีการเข้าไปศึกษาปัญหาความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบแต่ละราย จะช่วยให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างตรงจุด และจะช่วยให้นโยบายการช่วยเหลือเยียวยาประสบความสำเร็จ

3.2.10 พยานหลักฐาน หรือข้อมูลที่ยืนยันว่าเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์จริงๆ เจ้าหน้าที่ 3 ฝ่ายให้การยืนยันเป็นหนังสือว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์จริงๆ เป็นการแสดงความเข้มแข็งของอำนาจรัฐ การไม่เลือกปฏิบัติต่อทุกฝ่าย เป็นการแสดงความจริงใจของภาครัฐที่ต้องการในสถานการณ์ก่อความไม่สงบลดลง และแก้ไขปัญหาได้ดียิ่งขึ้น

3.2.11 ควรดำเนินการไปในทิศทางต่อเนื่อง ทัวถึง เป็นธรรม สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพเนื่องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะกรณีหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต สมาชิกในครอบครัว ต้องแบกรับภาระทางเศรษฐกิจ เกิดปัญหาด้านสังคมและการปรับตัว ปัญหาทางด้านสุขภาพจิต หากไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องอาจจะก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหา ยาเสพติด ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด เป็นต้น

3.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องต่อไปนี้

3.3.1 การสร้างระบบติดตามและประเมินผลการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.3.2 แนวทางการพึ่งตนเองของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.3.3 ผลกระทบจากการดำเนินยุทธศาสตร์การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดยะลา และนราธิวาส เพื่อให้ได้ผลการวิจัยครอบคลุมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้